

PRZEDAWNIENIE ROSZCZEŃ O JEDNORAZOWE ODSZKODOWANIE Z UBEZPIECZENIA WYPADKOWEGO W ROLNICTWIE

Damian Puślecki

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. Artykuł porusza kwestię przedawnienia roszczeń o jednorazowe odszkodowanie z ubezpieczenia wypadkowego rolników. Celem rozważań jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy roszczenie o to świadczenie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej może ulec przedawnieniu? Analiza problemu została dokonana na podstawie obowiązującej regulacji prawnej i z uwzględnieniem aktualnej linii orzecznictwa sądowego.

Słowa kluczowe: przedawnienie roszczeń, jednorazowe odszkodowanie, ubezpieczenie, wypadek przy pracy rolniczej

WPROWADZENIE

Wypadki przy pracy w rolnictwie są poważnym problemem społecznym. Corocznie na podstawie przepisów rolniczej ustawy ubezpieczeniowej [Ustawa... 2008]¹ toczy się ok. 40 tys. postępowań powypadkowych, a niezbędnym warunkiem ich wszczęcia jest zgłoszenie wypadku do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) i wystąpienie z wnioskiem o jednorazowe odszkodowanie. Z punktu widzenia ochrony poszkodowanego w wypadku przy pracy rolniczej sprawą niezwykle istotną jest zatem zgłoszenie zdarzenia wypadkowego do KRUS w odpowiednim terminie. Termin ten został przez ustawodawcę określony w art. 45 ustawy ubezpieczeniowej. Zgodnie z brzmieniem wspomnianego artykułu, rolnik, poszkodowany lub inna osoba jest zob-

---

¹ Ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, powoływana dalej jako ustawa ubezpieczeniowa [Ustawa... 2008].

wiązana zgłosić wypadek przy pracy rolniczej bez zbędnej zwłoki, nie później jednak niż 6 miesięcy od dnia jego zaistnienia. Warto zaznaczyć, że ustęp 3 artykułu 45 zawiera stwierdzenie, że niedopełnienie przez poszkodowanego lub rolnika obowiązku terminowego zgłoszenia wypadku ocenia się podczas ustalania okoliczności i przyczyn wypadku oraz prawa do jednorazowego odszkodowania [Ustawa... 2008].

Oprócz przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników zasady i tryb zgłaszania wypadków przy pracy rolniczej reguluje Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 28 kwietnia 2005 roku [Rozporządzenie... 2005]². Szczegółowo przebieg postępowania powypadkowego został natomiast określony wewnętrznym Zarządzeniem Prezesa KRUS nr 35 z 2005 roku [Zarządzenie... 2005]³.

MATERIAŁ I METODY

Celem artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy w świetle obowiązującej regulacji prawnej roszczenie o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej może ulec przedawnieniu? Analiza przedstawionego problemu została dokonana w odniesieniu do regulacji powszechnego ubezpieczenia społecznego wraz z uwzględnieniem aktualnej linii orzecznictwa sądowego. W opracowaniu zastosowano metodę deskryptywną oraz metodę analizy dogmatycznej aktów prawnych. Cenne informacje praktyczne zostały uzyskane z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

TERMIN ZGŁOSZENIA WYPADKU

Obecnie obowiązujący termin zgłoszenia wypadku przy pracy rolniczej wprowadziła ustawa nowelizująca ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników z kwietnia 2004 roku [Ustawa... 2004]. W projekcie nowelizacji projektodawca wyraźnie podkreślił, że zaproponowane rozwiązania wynikają z konieczności uściślenia terminu zgłoszenia wypadku przy pracy rolniczej do 6 miesięcy. Przepisy te miały mieć charakter porządkowy i dyscyplinujący rolników do zgłoszenia wypadku w takim terminie, który umożliwiłby KRUS ustalenie przyczyn i okoliczności zdarzenia [Uzasadnienie... 2003].

W praktyce rolnicy bardzo często zgłaszają zdarzenia wypadkowe z dość znacznym opóźnieniem. W ponad połowie przypadków zgłoszenie następuje po okresie dłuższym niż 14 dni od jego zaistnienia [Raport... 2006]. Zwłoka w zawiadomieniu KRUS o zdarzeniu jest poważnym problemem, a jej znaczenie uwidacznia się szczególnie podczas postępowania dowodowego. Bardzo często, ze względu na upływ czasu, niemożliwe staje się ustalanie rzeczywistych przyczyn i okoliczności wypadku. Późne zgłoszenie zdarzenia powoduje często wydłużenie całego postępowania powypadkowego, co może skutkować dłuższym oczekiwaniem poszkodowanego i jego rodziny na uzyskanie jednorazowego odszkodowania.

Zgodnie z § 2 rozporządzenia MPS w sprawie sposobu i trybu zgłaszania wypadków przy pracy rolniczej [Rozporządzenie... 2005] wypadek należy zgłosić w siedzibie Kasy

² Powoływane dalej jako rozporządzenie MPS.

³ Niepublikowane.

(w każdej jednostce organizacyjnej) osobiście albo za pośrednictwem poczty, telefonu lub poczty elektronicznej. Do przyjęcia zgłoszenia są upoważnione wszystkie oddziały regionalne i placówki terenowe KRUS. Wprowadzenie możliwości informowania ubezpieczyciela drogą e-mailową i telefoniczną z pewnością miało wpłynąć na szybsze zgłaszanie zdarzeń.

Należy podkreślić, że osoba zgłaszająca wypadek, niebędąca poszkodowanym, dokonuje tylko zgłoszenia samego zdarzenia. Wniosek o jednorazowe odszkodowanie musi być bowiem złożony przez samego poszkodowanego⁴. Zgłaszający powinien zabezpieczyć przedmioty i miejsce wypadku, udostępnić je, wskazać świadków, dostarczyć posiadaną dokumentację leczenia oraz udzielać wszelkich informacji koniecznych do ustalenia przyczyn i okoliczności wypadku⁵. W sytuacji, gdy wypadek zgłasza poszkodowany osobiście uznaje się, że występuje on jednocześnie z roszczeniem o jednorazowe odszkodowanie, które powinno być potwierdzone złożeniem wniosku⁶.

Termin do zgłoszenia zdarzenia wypadkowego nie ma charakteru prekluzyjnego (zawitego), gdyż z jego niedotrzymaniem nie wiąże się wprost wygaśnięcie uprawnień dla poszkodowanego. W odróżnieniu od przedawnienia, terminy zawite zostają ustanowione przede wszystkim dla realizacji celów o doniosłości ogólnospołecznej. Charakteryzuje je znaczny rygorizm prawny, przejawiający się głównie w tym, że wskutek bezczynności uprawnionego, w ciągu określonego ustawą terminu, następuje wygaśnięcie przysługującego mu prawa Radwański [2005].

PRZEDAwnIENIE ROSZCZENIA O JEDNORAZOWE ODSZKODOWANIE

Przedawnienie roszczeń powoduje, że ustają prawne możliwości ich dochodzenia. Jest to termin, który ogranicza pod względem czasowym dochodzenie roszczenia majątkowego, a skutkiem jego bezskutecznego upływu nie jest wygaśnięcie roszczenia, lecz niemożność jego dochodzenia. Cechy te muszą przy tym występować łącznie. Warto zaznaczyć, że przedawnieniu ulegają tylko roszczenia majątkowe, a nie inne prawa podmiotowe (np. ochrona dóbr osobistych) – art. 177 k.c. i następne [Kodeks cywilny... 1964].

Instytucja przedawnienia w prawie cywilnym służy jasności prawnej. Dłużnik nie powinien być bowiem zaskakiwany roszczeniami, które powstały wiele lat temu i przed którymi z tego tytułu trudno byłoby mu się bronić, gdyż w międzyczasie wiele dowodów (np. faktury, pokwitowania) już nie istnieje lub zostało zniszczonych. Z tego powodu ustawodawca wprowadził właśnie przepisy o przedawnieniu. Celem takiego rozwiązania było także zmuszenie stron stosunku prawnego do w miarę szybkiego realizowania swoich praw i obowiązków oraz do tworzenia w ten sposób, pomiędzy nimi, jasnej sytuacji prawnej. Warto jednak zaznaczyć, że nie wszystkie cywilnoprawne roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu⁷.

⁴ Zgodnie z § 1 ust. 5 Zarządzenia... [2005].

⁵ Zgodnie z § 3 Rozporządzenia... [2005].

⁶ Zgodnie z § 5 ust. 3 Rozporządzenia [2005].

⁷ Np. roszczenie o zniesienie współwłasności – art. 220 k.c., roszczenia o wydanie nieruchomości oraz o zaprzestanie naruszeń – art. 223 k.c. [Kodeks cywilny... 1964].

Przewidziany w artykule 45 ustawy ubezpieczeniowej termin zgłoszenia wypadku jest jedynie dyscyplinująco-instruktażowy [Ustawa... 2008]. Zgłoszenie zdarzenia wypadkowego ze zbędną zwłoką później niż 6 miesięcy od zaistnienia zdarzenia nie rodzi skutków prawnych wprost, w postaci odmowy wszczęcia postępowania powypadkowego i oddalenia roszczenia o jednorazowe odszkodowanie. Zbędną zwłokę należy uwzględniać tylko w przypadku, gdy miała ona wpływ na ustalenie rzeczywistego przebiegu i okoliczności zdarzenia wypadkowego. Obecne uregulowanie dotyczące szybkiego zgłaszania zdarzenia wypadkowego do KRUS, mimo iż ma na celu dyscyplinowanie rolników, jest niewystarczające o czym świadczy statystyka zgłoszeń wypadków.

Warto podkreślić, że ustawodawca nie przewidział żadnych sankcji za przekroczenie wspomnianego powyżej półrocznego terminu. Przepisy ustawy ubezpieczeniowej i kolejne jej nowelizacje nie określiły także terminu przedawnienia dla roszczeń o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej.

Przed nowelizacją ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (u.s.r.) w doktrynie można się było spotkać z poglądem, że poszkodowany w wypadku przy pracy rolniczej, ubiegający się o jednorazowe odszkodowanie, jest ograniczony trzyletnim terminem przedawnienia na podstawie art. 291 § 1 kodeksu pracy⁸ [Jaworska-Spićak 1999]. Zgodnie bowiem z Uchwałą Sądu Najwyższego [Uchwała... 1981], roszczenia o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy będące roszczeniami ze stosunku pracy, ulegają przedawnieniu z upływem 3 lat od dnia, w którym stały się wymagalne. Według innej uchwały, Sąd Najwyższy⁹ [Uchwała Składu... 1984] stwierdził, że „bieg przewidzianego w art. 291 § 1 k. p. terminu przedawnienia roszczenia o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej (art. 9-11 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych – tekst jednolity: Dz. U. 1983 r. Nr 30 poz. 144) rozpoczyna się od dnia, w którym pracownik dowiedział się o doznaniu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo jego zwiększeniu się co najmniej o 10%” [Ustawa... 1983].

Warto zastanowić się dlaczego przepis 291 § 1 kodeksu pracy był stosowany do roszczeń z ubezpieczenia wypadkowego rolników. Zgodnie z art. 52 ust. 1 pkt 2 ustawy o u.s.r.¹⁰ [Ustawa... 1991], przepisy regulujące przyznawanie analogicznych świadczeń przysługujących pracownikom miały zastosowanie do rolników tylko wtedy, gdy nie było odrębnego uregulowania w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przyjęty zatem w orzecznictwie sądowym trzyletni termin przedawnienia roszczenia rolnika o odszkodowanie z tytułu wypadku wynikał z zastosowania analogii do postanowień kodeksu pracy. Ustawa ubezpieczeniowa nie regulowała bowiem tej kwestii.

Już wówczas podnoszone były jednak zarzuty, że nie można się zgodzić z tym, aby wyznacznikiem prawnego uregulowania przedawnienia roszczenia z tytułu wypadku przy pracy rolniczej był kodeks pracy. Regulował on przecież zależności ze stosunku pracy. Rolnicy indywidualni, pracujący na zupełnie innych zasadach (na swój rachunek), nie byli podmiotami tej ustawy. Głoszone były postulaty, że potrzebne jest wprowadzenie odpowiedniej regulacji do ustawy o u.s.r. odnośnie terminu przedawnienia. Mógłby być on określony podobnie jak w kodeksie pracy, ale charakter pracy i życia

⁸ Roszczenia ze stosunku pracy ulegają przedawnieniu z upływem trzech lat od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne – art. 291 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. [Kodeks pracy... 1998].

⁹ Zob. także Wyrok Sądu... [2005].

¹⁰ Ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników przed zmianami z 2 kwietnia 2004 r. 1991. (Dz. U. RP 7, poz. 24).

w rolnictwie, tak różny od stosunków z tytułu umowy o pracę, przemawia za przyjęciem innego, krótszego terminu [Tomaszkiewicz 2000].

ORZECZENIE TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

Stosowanie przepisów kodeksu pracy do przedawnienia roszczeń z tytułu wypadku przy pracy budziło wątpliwości również w świetle ustawy ubezpieczeniowej pracowników [Wyrok Sądu Najwyższego... 2004]. Zgodnie z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego [Wyrok Trybunału... 2002] z kwietnia 2002 roku art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych [Ustawa...1983] był niezgodny z art. 2 oraz z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że wprowadzał nierówne traktowanie pracodawców oraz osób uprawnionych do odszkodowania. Natomiast art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy wypadkowej [Ustawa... 1983] w części, w której ograniczał odpowiedzialność Zakładu Ubezpieczeń Społecznych tylko do pracowników nieuspołeczniczonych zakładów pracy i członków ich rodzin, był niezgodny z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji. Wobec powyższego rozstrzygnięcia, wszelkie roszczenia pracownicze o przyznanie prawa do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy przysługują pracownikom wyłącznie od ZUS.

Obecnie obowiązująca ustawa wypadkowa z 2002 roku¹¹ [Ustawa... 2002] zobowiązuje do wypłaty jednorazowego odszkodowania wyłącznie Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Nastąpiło więc ostateczne zerwanie z zasadą różnicowania zakresu odpowiedzialności ubezpieczyciela (ZUS) w zależności od tego, czy płatnikiem składki na ubezpieczenie wypadkowe jest uspołeczniony zakład pracy, czy pracodawca prywatny. Jednorazowe odszkodowanie jest już zatem świadczeniem tylko z ubezpieczenia społecznego, a nie – jak poprzednio – także ze stosunku pracy. Ma więc ono charakter ubezpieczeniowy.

W przypadku ubezpieczenia społecznego rolników również pojawiały się wątpliwości co do analogicznego stosowania trzyletniego terminu przedawnienia z kodeksu pracy. Problem ten został poruszony w wyroku Sądu Rejonowego z 17 czerwca 2004 roku [Wyrok Sądu Rejonowego... 2004]. W rozpatrywanym przez sąd stanie faktycznym wypadek został zgłoszony do KRUS po 14 latach od jego zaistnienia. Kasa odmówiła odszkodowania podnosząc zarzut przedawnienia na podstawie art. 291 k.p. [Kodeks pracy... 1998] w związku z art. 52 ust. 1 pkt. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników [Ustawa... 1998].

Sąd zmienił decyzję organu rentowego i w uzasadnieniu¹² stwierdził, że zdarzenie, jakiemu uległ poszkodowany, spełnia przesłanki określone w art. 11 i art. 6 pkt. 3 ustawy o u.s.r. [Ustawa... 1998 a], a więc jest wypadkiem przy pracy rolniczej. Ponadto uznał, że ponieważ odwołująca się Stanisława K. złożyła wniosek o przyznanie prawa do jednorazowego odszkodowania w styczniu 2004 roku, dlatego do rozpoznania wniosku mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o u.s.r., obowiązujące w dacie jego złożenia.

¹¹ Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, powoływana dalej jako ustawa wypadkowa [Ustawa... 2002].

¹² Szerzej: Uzasadnienie do wyroku Sądu Rejonowego w Warszawie, sygn., akt. VIII U 199/04, niepublikowane, a także jego omówienie przez Jaworską-Spićak [2005].

Sąd podkreślił, że ustawową definicję „spraw z zakresu prawa pracy” i „spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych” zawiera art. 476 kodeksu postępowania cywilnego (k.p.c.)¹³. Stosownie do treści § 1 pkt 3 art. 476 k.p.c. [Kodeks postępowania... 1964] przez sprawy z zakresu prawa pracy rozumie się sprawy o odszkodowanie, które są dochodzone od zakładu pracy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych definiuje natomiast § 2 art. 476 k.p.c., zaliczając do nich sprawy, w których wniesiono odwołanie od decyzji organów rentowych, dotyczących m.in. świadczeń, poza enumeratywnie wymienionymi w tym przepisie, w sprawach należących do właściwości ZUS [Kodeks postępowania... 1964].

Sąd powołał się również na przytoczony powyżej wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 kwietnia 2002 roku, stwierdzający niegodność z Konstytucją art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy wypadkowej [Ustawa... 1983]. Zgodnie zatem z tym wyrokiem oraz z wykładnią gramatyczną art. 476 § 2 k.p.c., sprawy z ubezpieczenia wypadkowego należały do zakresu ubezpieczeń społecznych i jako takie nie ulegały przedawnieniu na podstawie art. 291 k. p. Podobnie na gruncie obecnie obowiązującej ustawy z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych [Ustawa... 2002], roszczenia o jednorazowe odszkodowanie są sprawami z zakresu ubezpieczeń społecznych (przyznanie lub odmowa odszkodowania następuje w drodze decyzji ZUS) i nie ulegają przedawnieniu.

Warto w tym miejscu przytoczyć najnowsze orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2007 roku¹⁴, w którym sąd stwierdził, że ubezpieczeniowy charakter świadczeń, daje podstawę do stwierdzenia, że w aktualnym stanie prawnym roszczenie o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, w powszechnym ubezpieczeniu społecznym, nie przedawnia się. Ustawa wypadkowa z 2002 roku nie wprowadza bowiem terminu przedawnienia, nie ma też obecnie podstaw do stosowania przepisów kodeksu pracy z art. 291 § 1 przewidującego, że roszczenia ze stosunku pracy ulegają przedawnieniu z upływem trzech lat od dnia, w którym stały się wymagalne [Kodeks pracy... 1998].

Zdaniem Sądu Najwyższego, wraz z wydaniem tego wyroku odpadł poważny argument przemawiający za pracowniczym, a nie ubezpieczeniowym charakterem jednorazowych odszkodowań z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Oznacza to, że roszczenia o jednorazowe odszkodowania z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, także dochodzone na podstawie ustawy wypadkowej z 1975 roku, nie mają charakteru pracowniczego, ale ubezpieczeniowy (jak w obecnym stanie prawnym) i jako takie nie podlegają przedawnieniu. Za powyższą interpretacją, że do tego typu roszczeń nie można już stosować terminów przedawnienia określonych w art. 291 § 1 k.p., przemawia także fakt, że pozew o przyznanie takiego świadczenia pracownik składa przeciwko ZUS, a nie przeciw pracodawcy [Kodeks pracy... 1998].

Wspomniane orzeczenie potwierdza zatem to, że prawo do jednorazowego odszkodowania z powszechnego ubezpieczenia społecznego nie przedawnia się.

---

¹³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego [1964].

¹⁴ Wyrok Sądu Najwyższego... [2007], patrz: „Rzeczpospolita” z dnia 16 października 2007 roku.

ZASTOSOWANIE ART. 118 KODEKSU CYWILNEGO

Ustawa nowelizacyjna z 2004 roku wprowadziła wiele zmian w przepisach dotyczących ubezpieczenia społecznego rolników. Modyfikacje objęły także artykuł 52, który stanowi obecnie, że w sprawach nieuregulowanych stosuje się odpowiednio przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych [Ustawa... 2008]. Taki przepis nie daje już podstaw do posługiwania się kodeksem pracy w sprawach z zakresu ubezpieczenia społecznego rolników. Należy jednak zastanowić się, czy nie będzie tu miał zastosowania termin przedawnienia z art. 118 k.c. [Ustawa... 1964].

Zgodnie z przytoczonym powyżej art. 52 ustawy o u.s.r. w sprawach nieuregulowanych ustawodawca ustanowił odesłanie do rozwiązań systemu ubezpieczeń społecznych, a nie do kodeksu cywilnego. Natomiast przepisy ustawy wypadkowej z 2002 roku [Ustawa... 2002] oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych [Ustawa... 1998 b]¹⁵ nie odsyłają do stosowania uregulowań z zakresu prawa cywilnego, w tym także w zakresie dotyczącym przedawnienia roszczeń majątkowych¹⁶. Z powyższych względów nie można w sprawach wypadkowych stosować terminów przedawnienia określonych w art. 118 k.c. Należy zatem podkreślić, że na mocy obecnie obowiązujących przepisów, zarówno w przypadku rolniczego ubezpieczenia wypadkowego, jak i wypadków przy pracy osób prowadzących działalność gospodarczą nie przewiduje się obecnie terminu przedawnienia w stosunku do roszczeń o jednorazowe odszkodowanie.

Warto zaznaczyć, że ustawa wypadkowa z 2002 roku nie określa terminu dochodzenia roszczenia o jednorazowe odszkodowanie a ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych [Ustawa... 1998 b] przewiduje jedynie przedawnienie należności z tytułu składek oraz przedawnienie z tytułu nienależnie pobranych świadczeń i także nie wskazuje terminu dochodzenia roszczenia o przyznanie prawa do jednorazowego odszkodowania.

CZY ISTNIEJE KONIECZNOŚĆ WPROWADZENIA TERMINU PRZEDAWNIENTA?

Mając na uwadze powyższe rozważania warto w tym miejscu zastanowić się, czy istnieje konieczność wprowadzenia terminu przedawnienia do roszczeń o jednorazowe odszkodowanie. W doktrynie można spotkać się z poglądem Jaworskiej-Spićak [2005], że najwłaściwszym terminem przedawnienia roszczenia o jednorazowe odszkodowanie wydaje się być termin trzyletni od daty zaistniałego zdarzenia. Taki właśnie termin został zaproponowany w projekcie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych rolników. Z kolei Tomaszewicz [2000] twierdzi, że charakter pracy i życia w rolnictwie, tak różny od stosunków z tytułu umowy o pracę, przemawia za przyjęciem innego, krótszego rozwiązania.

Jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy jest prawem majątkowym, które ma charakter ubezpieczeniowy, a nie pracowniczy czy cywilny. Prawo ubezpieczeń społecznych nie jest częścią prawa cywilnego, jest to odrębny system

¹⁵ Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych [Ustawa... 1998 b].

¹⁶ Zob. także uzasadnienie do wyroku Sądu Rejonowego w Warszawie, sygn., akt. VIII U 199/04, niepublikowane.

prawny [Jończyk 2006], a przepisy kodeksu cywilnego stosuje się tu tylko, gdy istnieje wyraźne odesłanie ustawowe¹⁷. W ubezpieczeniu wypadkowym ubezpieczonego i KRUS, a *de facto* Prezesa KRUS, który występuje w roli Zarządu Funduszu Składkowego mającego osobowość prawną, łączy stosunek podlegania ubezpieczeniu. Na kształt tego stosunku składają się zasadniczo przewidziane ustawowo prawa i obowiązki stron – rolnika oraz wykonawcy tego ubezpieczenia. Objęcie ubezpieczeniem wypadkowym jest sformalizowane i poddane określonym procedurom, przede wszystkim z uwagi na składkowe finansowanie świadczeń. Takie umiejscowienie ubezpieczenia wypadkowego i jego funkcja społeczna nie przemawiają za przyjęciem terminów przedawnienia z k.c.

Warto jednak zaznaczyć, że w doktrynie istnieje spór co do charakteru prawnego stosunków ubezpieczenia społecznego [Liszczyński 1997, Modliński 1967, Kolasieński 1997, Zieliński 1994]. O cywilnoprawnych cechach tych stosunków przesądza ich zobowiązaniowy charakter, gdyż jedna strona może domagać się spełnienia świadczenia od drugiej. Za przedstawionym poglądem o charakterze ubezpieczeniowym stosunku przemawia głównie fakt, iż stosunki cywilne co do zasady opierają się na autonomicznej woli stron, dobrowolności nawiązania i kształtowania swojej sytuacji prawnej. Natomiast w stosunku ubezpieczeniowym często występuje obowiązek podlegania ubezpieczeniu, a autonomia ubezpieczonego jest mocno ograniczona – zbliżając sytuację podmiotów do stosunku administracyjnoprawnego. Istnienie zarówno cech zobowiązaniowych, jak i administracyjnoprawnych świadczy o swoistości stosunku ubezpieczeniowego i nie pozwala opowiedzieć się jednoznacznie za jego cywilnoprawnym charakterem.

Porównując sytuację prawną ubezpieczonych rolników, najłatwiej zestawzić tę grupę podmiotów z osobami prowadzącymi działalność na własny rachunek. Przepisy ustawy wypadkowej, obejmujące ochroną od zdarzeń wypadkowych osoby prowadzące działalność gospodarczą, nie przewidują jednak terminu przedawnienia roszczeń o jednorazowe odszkodowanie. Warto zaznaczyć, że tzw. pracownicze przepisy ubezpieczeniowe stanowiły w przeszłości niejednokrotnie inspirację dla rozwiązań rolniczej ustawy ubezpieczeniowej.

Należy zatem zastanowić się, czy słuszne byłoby pozbawienie prawa do odszkodowania rolnika, który uległ wypadkowi przy pracy tylko i wyłącznie dlatego, że zgłosił wypadek po terminie przedawnienia? Skoro ubezpieczony opłacał należne składki i doszło do zdarzenia wypadkowego, a okoliczności jego zaistnienia nie budzą wątpliwości, i wypełnia ono przesłanki z definicji wypadku przy pracy rolniczej, to poszkodowany powinien mieć prawo do jednorazowego odszkodowania.

Za brakiem konieczności wprowadzenia terminu przedawnienia do roszczeń o jednorazowe odszkodowanie przemawia kilka argumentów. Po pierwsze ubezpieczenie wypadkowe jest szczególną kategorią ubezpieczenia opartą na zasadzie solidaryzmu społecznego, finansowaną w całości ze składek rolników. Po drugie jego zadaniem jest ochrona ubezpieczonego przed utratą możliwości zdobywania własną pracą środków utrzymania wskutek wypadku przy pracy. Jednorazowe odszkodowanie to jedyne świadczenie z ubezpieczenia wypadkowego, a przysługuje ono tylko z tytułu stałego albo długotrwałego uszczerbku na zdrowiu bądź śmierci poszkodowanego. Po trzecie, obecnie obowiązująca w ustawie ubezpieczeniowej konstrukcja zgłaszania zdarzeń do KRUS nie przemawia za koniecznością wprowadzenia terminu przedawnienia. W przy-

---

¹⁷ Zob. Wyrok Sądu Najwyższego... [1998].

padku bowiem, gdy zbędna, kilkuletnia zwłoka wywarłaby wpływ na ustalenie okoliczności i przebiegu wypadku, to należałoby ją podnieść i na tej podstawie odmówić rolnikowi prawa do świadczenia. Po czwarte, silniejsza pozycja zakładu ubezpieczeń, jakim jest KRUS (Prezes KRUS i Fundusz Składowy), nie wymaga od ustawodawcy zapewnienia mu tak szerokiej ochrony interesów, jak w przypadku stosunków cywilnoprawnych pomiędzy typowym dłużnikiem a wierzycielem. Kasa przed przypadkami zgłoszenia roszczeń, które powstały wiele lat temu i które mogą budzić wątpliwości, może bowiem skutecznie się bronić. W postępowaniu powypadkowym tylko dowody niepodważalne, pozwalające jasno określić przebieg i okoliczności zdarzenia wypadkowego oraz spełnienie przez poszkodowanego innych przesłanek z ustawy, w tym przede wszystkim wystąpienia uszczerbku na zdrowiu, będą decydować o przyznaniu poszkodowanemu prawa do jednorazowego odszkodowania z ubezpieczenia wypadkowego. Ostatnią grupę argumentów stanowią względy praktyczne. Wprowadzenie terminu przedawnienia nie miałyby dodatkowego wpływu na dyscyplinowanie rolników, a przypadki tak późnego zgłaszania zdarzeń (np. po trzech latach i później) w praktyce należą do rzadkości¹⁸.

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonych rozważań można wyciągnąć następujące wnioski. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, zgłoszenie zdarzenia wypadkowego ze zbędną zwłoką, później niż 6 miesięcy od zaistnienia zdarzenia, nie rodzi skutków prawnych wprost, w postaci odmowy wszczęcia postępowania powypadkowego i oddalenia roszczenia o jednorazowe odszkodowanie. Zbędną zwłokę należy uwzględniać tylko w przypadku, gdy miała ona wpływ na ustalenie rzeczywistego przebiegu i okoliczności zdarzenia wypadkowego.

Aktualna ustawa ubezpieczeniowa nie przewiduje terminu przedawnienia dla roszczeń o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej. Nie będzie mieć tutaj zastosowania art. 291 § 1 k.p. [Kodeks pracy... 1998], ani art. 118 k.c. [Kodeks cywilny... 1964]. Przepisy powszechnego ubezpieczenia społecznego, do których w art. 52 odsyła ustawa ubezpieczeniowa, również nie wskazują terminu przedawnienia w tej materii. W praktyce zatem, gdy zostaną spełnione przez ubezpieczonego przesłanki konieczne do uznania zdarzenia wypadkowego za wypadek przy pracy rolniczej, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego nie może odmówić poszkodowanemu przyznania prawa do jednorazowego odszkodowania nawet wówczas, gdy zgłosi on zdarzenie z dziesięcioletnią zwłoką. Wyjątek będą stanowiły przypadki, gdy zbędna zwłoka miała wpływ na ustalenie rzeczywistych przyczyn i okoliczności zdarzenia wypadkowego.

Wprowadzenie terminu przedawnienia do roszczeń o jednorazowe odszkodowanie z ubezpieczenia wypadkowego rolników nie wydaje się być konieczne. Za takim stwierdzeniem przemawia wiele przedstawionych powyżej argumentów. Warto jedynie zaznaczyć, że roszczenie o odszkodowanie ma charakter ubezpieczeniowy i Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (Prezes KRUS) ze względu na silniejszą pozycję w tym stosunku nie potrzebuje wzorem rozwiązań cywilnoprawnych, ochrony w postaci

¹⁸ Dane uzyskane z Oddziału Regionalnego KRUS w Poznaniu.

instytucji przedawnienia. Ma ona bowiem, zagwarantowaną w ustawie, możliwość wykazania zbędnej zwłoki w zgłoszeniu wypadku, pozwalającą na skuteczną obronę przed nieterminowymi i niezasadnymi roszczeniami. Nie bez znaczenia jest tu również fakt, że samo złożenie wniosku o jednorazowe odszkodowanie wszczyna postępowanie powypadkowe, które dopiero po spełnieniu wszystkich wymaganych przesłanek z ustawy, może być zakończone decyzją przyznającą prawo do świadczeń.

LITERATURA

- Jaworska-Spićak E., 1999. Zwłoka w zgłoszeniu wypadku przy pracy rolniczej a prawo do jednorazowego odszkodowania, *Ubezpieczenia w rolnictwie. Mater. Stud. KRUS* 4.
- Jaworska-Spićak E., 2005. Przedawnienie prawa do jednorazowego odszkodowania dla rolnika w świetle orzecznictwa sądowego. *Przegl. Ubezp. dla Ciebie* 1.
- Jończyk J., 2006. *Prawo zabezpieczenia społecznego*. Zakamycze.
- Kolasiński K., 1974. *Charakter prawny sporów z zakresu ubezpieczenia społecznego*. Toruń.
- Kolasiński K., 1997. *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*. Toruń.
- Liszczyński T., 1997. *Ubezpieczenie społeczne i zabezpieczenie społeczne w Polsce*. Kraków.
- Modliński E., 1967. O charakterze stosunków prawnych ubezpieczenia społecznego. *NP* 12.
- Radwański Z., 2005. *Prawo cywilne – część ogólna*. Warszawa.
- Raport Biura Prewencji i Rehabilitacji KRUS. 2006. Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 kwietnia 2005 r. w sprawie sposobu i trybu zgłaszania wypadków przy pracy rolniczej oraz ustalania ich przyczyn. 2005. *Dz. U. RP* 76, poz. 669.
- Tomaszkiewicz S., 2000. Zwłoka w zgłoszeniu wypadku przy pracy rolniczej powinna mieć wpływ na prawo do odszkodowania. *Ubezpieczenia w rolnictwie. Mater. Stud. KRUS* 1.
- Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 17 października 1984 r. 1985. III PZP 29/84. OSNCP 1985/2-3, poz. 21.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 1981 r. III UZP 2/91. 1981. OSNAP nr 11, poz. 213.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy. 1998. *Dz. U. PRL* 21, poz. 94, z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. 1983. *Dz. U. PRL* 30, poz. 144, z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. 1991. *Dz. U. RP* 7, poz. 24; 1998 a. *Dz. U. RP* 7, poz. 25, z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. 2008. *Dz. U. RP* 50, poz. 291.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. 1964. *Dz. U. PRL* 16, poz. 93, z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o społecznym ubezpieczeniu rolników oraz o zmianie niektórych ustaw. 2004. *Dz. U. RP* 91, poz. 873.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. 1964. *Dz. U. PRL* 43, poz. 296.
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. 1998 b. *Dz. U. RP* 137, poz. 887, z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. 2002. *Dz. U. RP* 199, poz. 1673.
- Uzasadnienie do projektu zmiany ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. 2003. Sejm RP, Warszawa, druk nr 1489, s. 51.

- Uzasadnienie do wyroku Sądu Rejonowego w Warszawie, sygn., akt. VIII U 199/04 [niepublikowane].
- Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 20 października 2004 r. 2005. III UK 111/2004, OSNP/2005/8, poz. 115.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2007 r. 2007. II UK 23/07. Rzeczpospolita z 16.10.2007.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 października 1997 r. 1998. II UKN 208/97, OSNAPiUS 1998/15, poz. 461.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Warszawie, sygn., akt. VIII U 199/04 [niepublikowane].
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 kwietnia 2002 r. 2002 (sygn. akt R 5/01). Dz. U. RP 78, poz. 713.
- Zarządzenie Prezesa KRUS z dnia 12 grudnia 2005 r. o zasadach przyjmowania zgłoszenia wypadku przy pracy rolniczej, ustalania jego okoliczności i przyczyn oraz rozpatrywania wniosku o jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo śmierci wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub choroby zawodowej [niepublikowane].
- Zieliński T., 1994. Ubezpieczenia społeczne pracowników. PWN, Warszawa.

THE CLAIMS LIMITATION OF SINGLE INDEMNITY IN FARM'S ACCIDENT INSURANCE

Summary. This elaboration presents problems of claim limitation of single indemnity in accidental insurance in farm. The main purpose of the considerations presented in the paper is the answer to the question: Could the claims of single indemnity in Polish current law regulation be limited? Farmers are often late to notify the insurer about an accident, despite the requirement that such an agricultural accident at work should be reported not later than 6 months following its occurrence. However, there are no legal sanctions if this date is not met. Therefore in practice, a late report does not result in any direct legal consequences, and a late claim is rejected on grounds of unnecessary delay only if late reporting has impaired the possibility of ascertaining the actual circumstances of the accident. The analysis leads to the conclusion that the limitation of the right the casualties of accidental events at work to single indemnity in Polish current regulation is not possible.

Key words: claims limitation, single indemnity, insurance, accident at work in agriculture

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 25.04.2008

Do cytowania – For citation: Puślecki D., 2008. Przedawnienie roszczeń o jednorazowe odszkodowanie z ubezpieczenia wypadkowego w rolnictwie. J. Agribus. Rural Dev. 3(9), 119-129.